

Aalborg, den 22. februar 2009

Til

Folketingets Uddannelsesudvalg.

I forbindelse med netop udsendte EVA rapport om de gymnasiale uddannelser og de heri påpegede problemer i det almene gymnasium, ønsker Filosofilærerforeningen for Gymnasiet og HF med denne skrivelse at fremkomme med sin opfattelse af hvilke problemer, der må løses ved en revision af gymnasireformen, og til hvorledes en mulig løsning af problemerne kunne se ud. Først vil vi pege på tre overordnede problemer, der ikke er medtaget i EVA rapporten eller i Følgegruppens rapport.

1. Etikproblemet.

Som det første og det absolut største problem er det i dag således, at en gymnasieelev kan gå igennem det danske gymnasium uden overhovedet at modtage en undervisning i etik. Dette finder vi er helt ude af trit med de problemstillinger, man både som borger og som enkeltperson i et moderne, demokratisk samfund står over for, og som man nødvendigvis må tage stilling til.

I faget religion kan man som supplerende stof vælge ét blandt flere mulige emner, herunder eventuelt et emne, der ”kan være af etisk art”, som det er formuleret i læreplanen. Men hertil er flere ting at sige. For det første er emnet altså valgfrit, hvorfor mange elever ikke vil modtage undervisning heri. For det andet er det problematisk i et sekulært samfund som det danske at knytte etikken sammen med religion. Det er indlysende, at etiske problemstillinger er af generel art og ikke kan reduceres til kun at være relevante i en religiøs kontekst. I forlængelse heraf og som det tredje punkt må det også påpeges, at den religionsvidenskabeligt uddannede kun har religionsetikken som sin faglige baggrund, ikke etik i generel forstand.

Med de etiske problemstillinger af f.eks. bioetisk, miljøetisk, sundhedsetisk og videnskabsetisk art for blot at nævne nogle enkelte, som det moderne samfund står over for, for ikke at tale om de etiske problemstillinger, som ethvert menneske altid har måttet og til stadighed må forholde sig til, kan det synes helt uforståeligt, at det danske undervisningssystem ikke byder på en kvalificeret etikundervisning. Ikke mindst i en globaliseret verden med øget interkulturel kontakt både på det internationale og det nationale plan burde en grundlæggende indsigt i etiske og moralske spørgsmål, og hvordan disse kan behandles, være obligatorisk.

Ved at undlade undervisning i etik bidrager gymnasiet blot til tidens herskende holdningsmæssige moderetninger. Ofte giver denne sig udtryk hos nutidens unge i form af opfattelsen: ”Alt er relativt”, hvormed de mener, at alle synspunkter er lige gode og dermed lige gyldige, nazistens så vel som humanistens osv. Ingen kan i virkeligheden grundlæggende tillade sig at kritisere andres synspunkter, noget sådant er kun udtryk for intolerance. Ved at udelukke et så centralt område som det etiske bidrager uddannelsessystemet således til en stigende normløshed både hos den enkelte og på det samfundsmæssige plan.

En undervisning i etik bør give eleverne indsigt i de etiske grundopfattelser og deres implikationer - personligt og samfundsmæssigt - og bør som minimum omfatte viden om de etiske hovedretninger

såsom nytteetik, pligtetik og dydsetik og disses anvendelse i forskellige sammenhænge, og undervisningen må foretages på et fagligt forsvarligt grundlag.

2. Problemet med sammenhæng og ”lange linjer”.

To andre overordnede problemer i reformgymnasiet er det nødvendigt at gøre opmærksom på. Begge er knyttet til nyskabelsen almen studieforberedelse. En af intentionerne med AT var at forsøge at skabe sammenhæng i den viden, eleverne erhverver sig i det almene gymnasium som modvægt til de fagopdelte kundskaber.

I læreplanen giver dette sig udtryk i den paragraf i de faglige mål, der lyder: ”forstå enkeltfaglig viden som bidrag til en sammenhængende verdensforståelse”. Ideen er, at eleverne ved tværfagligt samarbejde skal kunne opnå et meta-fagligt perspektiv og derigennem opnå en helhedsforståelse eller altså med læreplanens ord en ”sammenhængende verdensforståelse”. I debatten op til reformen, var det bl.a. ønsket om, at eleverne fik indsigt i de ”lange linjer” i europæisk kultur, der i læreplanen blev til denne paragraf om sigtet med tværfagligheden. Men dette er en misforstået opfattelse af, hvad et tværfagligt samarbejde kan bidrage med.

Med tværfagligt samarbejde kan man belyse emner og problemer ud fra forskellige synsvinkler, nemlig de forskellige *faglige* synsvinkler, og derved i denne forstand blive klogere på emnet; men en sammenhængende verdensforståelse eller helhedsforståelse er der ikke tale om. Man opnår altså ikke en sammenhæng i den store mængde af viden, eleverne tilegner sig i gymnasiet, og det var jo netop hensigten.

Denne opfattelse af tværfaglighed står Filosofilærerforeningen ikke alene med, men er helt i overensstemmelse med den største danske filosof i det 20. århundrede, nemlig K.E.Løgstrups synspunkter, se **bilag**. Og endvidere svarer dette også ganske til de erfaringer, der allerede er gjort i AT-sammenhænge. Eleverne opnår ikke et fagligt overblik eller fagligt ”fugleperspektiv” i AT.

Når en nylig offentliggjort undersøgelse viser, at halvdelen af de muslimske indvandrere - og deres efterkommere vel at mærke - og 14% af de etniske danskere er af den opfattelse, at religionskritik bør forbydes, understreger det blot, hvor stort behovet er for et meta-fagligt perspektiv, der kan vise de filosofiske og idehistoriske sammenhænge i den europæiske kultur fra antikken over renæssancen og oplysningstiden til vore dage, eller med andre ord de ”lange linjer” i europæisk tænkning.

3. Problemet med videnskabsteori.

Et andet problem i AT har været kravet om undervisning i elementær videnskabsteori. Dette har nok været det mest omdiskuterede faglige mål i hele AT-diskussionen. Nogle har ment, at gymnasieelever ikke er modne nok til at blive undervist i en disciplin som videnskabsteori, at det er en ”akademisering” af gymnasiet, som det er blevet udtrykt. Men hertil er to ting at sige.

For det første har filosofilærerne siden valgfagsgymnasiets oprettelse i 1988 i valgfaget filosofi undervist i videnskabs- og erkendelsesteori og endnu vanskeligere emner med god succes. Hvis sværhedsgraden skulle udelukke videnskabsteori fra gymnasiet, ville det samme kunne gøres

gældende over for en del emner i andre gymnasiefag! Det, der er afgørende, er naturligvis lærernes faglige viden og pædagogiske kunnen.

For det andet er det en besynderlig betragtning, at eleverne er gamle nok til at blive undervist i videnskabsfag efter videnskabsfag på et ret højt niveau; men de er ikke gamle nok til at forstå, hvad videnskab er og hvad videnskab ikke er, eller med andre ord, hvad videnskab dur til, og hvor den kommer til kort og ikke har relevans. Ved at undlade en undervisning heri, bidrager gymnasiet til at give eleverne en forvrænget opfattelse af den videnskabelige erkendelse og erkendelse i det hele taget.

Årsagen til videnskabsteoriundervisningens problemer i AT har ikke været emnets sværhedsgrad, men en anden. Det var intentionen bag AT, at alt efter hvilket område, der skulle undervises i, skulle de fag, der i den pågældende sammenhæng var relevante, byde ind med deres faglighed. Intet fag havde krav på at få de timer, det havde afgivet til AT-timerammen tilbage. ”Sag frem for fag”, som det blev formuleret igen og igen. På denne måde skulle en høj faglig standard sikres. Men i implementeringen af AT er dette faglighedskriterium for deltagelse i AT-forløbene desværre ikke blevet praktiseret, og specielt ikke for så vidt angår AT’s metafaglige elementer, der enten kun er blevet nødtørftigt behandlet eller helt er gledet ud af undervisningen.

At alle lærere har kunnet pålægges at undervise i videnskabsteori, har været det egentlige problem, og mange lærere har da også højlydt givet udtryk for, at de ikke følte sig kompetente til at foretage en sådan undervisning. Dette problem har givet sig udslag i, at fagkonsulenterne i AT på et tidspunkt meldte ud til skolerne, at videnskabsteori kun var ”fagenes teorier og metoder”, hvorefter alle lærere naturligvis var kompetente til at undervise i videnskabsteori. Denne nytolkning af videnskabsteori er dog – efter kraftig kritik fra universiteternes side – siden hen blevet trukket tilbage.

Det er Filosofilærerforeningens synspunkt, at hvis man havde fastholdt ”faglighedskriteriet” eller ”saglighedskriteriet” for AT-undervisningen, ville problemerne med videnskabsteorien have kunnet undgås.

For at konkludere: Tre overordnede problemer mener Filosofilærerforeningen, det er påtrængende at sikre en løsning ved en revision af gymnasireformen:

- 1. at eleverne erhverver en kompetent etikundervisning,**
- 2. at eleverne opnår en sammenhængende forståelse af den virkelighed, de er en del af, gennem indsigt i de ”lange linjer” i den europæiske kultur, og**
- 3. at eleverne får indsigt i den videnskabelige erkendelse, dens potentiale og dens begrænsninger, og det på et fagligt forsvarligt grundlag.**

Til ovenstående problemer føjer sig de forslag til forbedringer i AT, som EVA rapporten fremsætter. Rapporten nævner følgende:

- 4. at man ”tydeliggør formålet så der bliver klarere rammer for AT”, og**

5. at man ”præciserer progressionen over det treårige forløb og andelen af tværfakultære elementer”.

Endelig diskuterer EVA rapporten også spørgsmålet om, hvorvidt AT kan virke socialt skævvridende i forhold til elever, der kommer fra uddannelsesfremmede hjem. Der konkluderes ikke på dette spørgsmål. Elevernes vurdering af AT kan ikke påvises at være afhængig af deres forældres uddannelsesmæssige baggrund; men EVA fremhæver, at blandt både ledere og lærere er der enighed om, at AT især er en fordel for de fagligt stærke elever. Dette finder Filosofilærerforeningen er et problem, der må indgå i overvejelserne omkring et revideret AT.

Forslag til revideret AT.

Det nuværende AT har en timeramme på ca. 240 timer, hvilket EVA rapporten foreslår fastholdes. I Følgegruppens rapport foreslås AT reduceret til 200 timer for at sikre, at undervisningen i fagene kan foregå kontinuerligt, og at antallet af tværgående projekter dermed reduceres og samles i kortere perioder, så fragmenterede faglige forløb undgås, som det hedder.

Filosofilærerforeningen foreslår som EVA rapporten, at AT's timeramme på de 240 timer fastholdes; men at Følgegruppens forslag om en reduktion af de tværgående projektforsløb imødekommes ved at begrænse tværfagsforløbene til ca. 170 timer. Derved vil opbrydningen i fagenes daglige undervisning yderligere kunne indskrænkes. Ved at afsætte 170 timer til de tværfaglige projekter, gives der mulighed for at foretage en egentlig undervisning i de manglende metafaglige dele af AT som beskrevet ovenfor. En model for et sådant AT kunne tage sig ud på følgende vis.

De tværfaglige projekter fortsætter som hidtil, men kun med en uges undervisning pr. semester (et ugeforløb i fem semestre + timer til eksamen/evt. intern opgave). De resterende 70 timer fordeles med ugentlige lektioner som andre fag over tre semestre med en filosofisk/idehistorisk undervisning i:

1. **Etik og moralfilosofi** 2 lektioner om ugen i andet semester i 1.g,
2. **Videnskab og erkendelse** 2 lektioner om ugen i første semester i 2.g,
3. **Virkelighedsopfattelse og menneskesyn i europæisk tænkning** eller med andre ord ”de lange linjer” i europæisk kultur 2 lektioner om ugen i andet semester i 2.g.

Ved at eksplicite de metafaglige dele af AT i form af en filosofisk/idehistorisk dimension vil man have løst de tre overordnede problemer, som Filosofilærerforeningen ovenfor har gjort opmærksom på. Og samtidig vil man foretage den tydeliggørelse og etablering af klare rammer samt præcisering af progressionen i AT, som EVA rapporten efterlyser.

Ved at lægge de metafaglige dele så tidligt som muligt i det treårige gymnasium opnår man, at eleverne vil kunne gøre brug af de opnåede kompetencer fra AT's filosofiske/idehistoriske del i AT's øvrige, tværfaglige undervisningsforløb - og i gymnasiets andre fag -, og det vil dermed bidrage til en generel faglig opkvalificering.

En filosofisk/idehistorisk metaundervisning har erfaringsmæssigt stor overførselsværdi til andre fag. Som et eksempel herpå kan nævnes undervisning i dansk, hvor det f.eks. kan være særdeles

vanskeligt at undervise i tekster, der er mere end blot 100 år gamle. Romantikens livssyn og menneskeforståelse forekommer i dag eleverne helt uforståelig. Dansk læreren og lærere i andre tekstfag må derfor bruge uforholdsmæssig megen tid på at forsøge at etablere en sådan forståelse, før det overhovedet er muligt at begynde at læse tekster. Har eleverne derimod modtaget filosofiundervisning, bliver disse anderledes tankegange langt lettere at forstå. Denne overførselsværdi har derfor en vigtig ”økonomisk” funktion, idet andre fag derved ”sparer” undervisningstid. Men overførselsværdien gælder ikke kun i de humanistiske fag, også de samfundsfaglige og de naturvidenskabelige fag nyder godt af elevernes filosofiske/idehistoriske indsigt.

Ikke mindst vil forslaget kunne afhjælpe problemerne for elever fra uddannelsesfremmede hjem. Det er Filosofilærerforeningens helt klare erfaring, at elever fra ikke-boglige miljøer ved den direkte og fagligt kvalificerede undervisning i metafaglige eller med andre ord filosofiske/idehistoriske emner får muligheden for at ”knække koden” i gymnasiet. Eleverne erhverver her den evne til at forholde sig til mere abstrakte problemstillinger og sproget til at beskrive dem i, som elever fra boglige miljøer allerede har med sig fra middagsbordet derhjemme.

Forslaget til revision af AT vil endvidere være i overensstemmelse med AT’s ånd og ikke langt fra den nuværende læreplans bogstav. Blot vil det kræve en tilføjelse om etikken og en præcisering af den nuværende læreplans metafaglige dimensioner samt en understregning af ”faglighedskriteriet”: at også de metafaglige dele kræver underviserens faglige kompetence i form af en filosofisk/idehistorisk viden og pædagogisk kunnen.

Filosofilærerforeningen har af omfangsmæssige grunde ikke kunnet medtage alle relevante forhold vedrørende vort forslag til revision af gymnasireformen i nærværende skrivelse. Vi har også kun skitseret en revision af AT i det almene gymnasium; men det er klart, at f.eks. ovennævnte problem med en manglende undervisning i etik i det danske uddannelsessystem ikke kun vedrører denne del af de gymnasiale uddannelser, men kræver en løsning på alle ungdomsuddannelserne.

Filosofilærerforeningen håber på og stiller sig naturligvis gerne til rådighed for en videre dialog herom.

Venlig hilsen

Uffe Steen, formand
Filosofilærerforeningen for Gymnasiet og HF,
Vendelbogade 5, 2.sal
9000 Aalborg
Tlf. 98 12 61 10 (mobil: 40 54 52 10)
E-mail: us@aalborgstuderterkursus.dk

Bilag.

Når man laver tværfagligt samarbejde på gymnasieniveau, lægger man i teoretisk forstand så at sige fagene ved siden af hinanden ud fra den overbevisning, at så går resten af sig selv; men derved fremkommer der ingen sammenhæng, oftest blot forvirring. Men hvorfor det? Omhandler fagene ikke en og samme virkelighed, således som man ofte hører det sagt i argumentationen for tværfaglig undervisning? Svaret er både et ja og et nej. En forklaring på dette tvetydige svar kan fås i K.E. Løgstrups essay: "Ideologi som fristelse". I foredraget giver Løgstrup følgende beskrivelse af vor videnskabelige kultur. Om denne hedder det:

"Vor vestlige kultur er en udpræget videnskabelig kultur med et forbløffende antal videnskaber. Hver af dem har at gøre med sin egen region. Det vil ikke sige, at regionerne ligger så at sige geografisk den ene ved siden af den anden, som landsdel ved siden af landsdel. Tværtimod, de forskellige videnskaber forskyder sig i hinanden. Det er nemlig de samme kendsgerninger og fænomener, som de forskellige videnskaber handler om, kun anlægger de forskellige synspunkter på den. De går til dem med forskellige begrebsapparater. Det er klart, at det afstedkommer en række problemer om videnskabernes indbyrdes forhold. Det har, især efter den anden verdenskrig, sat tværvidenskabelige bestræbelser i gang. Det giver også anledning til konflikter. (...) Alt dette skal jeg ikke komme ind på, men kun pege på én ting: De mange forskellige videnskabers viden kan ikke samarbejdes til et helhedssyn. Må jeg illustrere det:

*For nogle år siden blev en mediciner, Vogler, og en filosof, Gadamer, enige om, at de i en serie ville samle alle de videnskaber, der til genstand havde den menneskelige natur. En repræsentant for hver videnskab skulle levere et essay på ca. 40 sider, der på forståelig vis skulle formidle den indsigt om mennesket, som hans videnskab rummede. Værket er tilendebragt. Det er på syv bind og hedder "Neue Anthropologie". Jeg har talt efter, værket rummer 76 essays. 76 videnskaber om den menneskelige natur er repræsenteret. Det er komplet umuligt, at der deraf kan give sig et menneskesyn, en menneskeopfattelse. Een ting er, at ingen enkelthjerne kan rumme den viden. **En anden ting er, og det er væsentligere, at deres begrebsapparater er hinanden så uvedkommende, at det er ugørligt at samarbejde deres resultater, til trods for at det er den samme menneskelige natur og dens udfoldelse, som de har med at gøre (min markering).***

Leve og handle uden et menneske- og helhedssyn kan vi ikke. Uden det kan vi heller ikke drive politik. Men hvad helhedssynet angår, lader videnskaberne os i stikken(...)"

(In K.E. Løgstrup: Solidaritet og Kærlighed, 1987)

Løgstrups pointe er tydelig, at selvfølgelig taler videnskaber om en og samme virkelighed, men for at blive til videnskab, må de udvikle et begrebsapparat og en metodegang, der åbner en virkelighed, som ikke uden videre er sammenlignelig med andre videnskabers genstandsområde. At lægge videnskaber sammen, "at samarbejde deres resultater", giver derfor ikke umiddelbart nogen overordnet sammenhæng eller mening for så vidt angår etableringen af en sammenhængende verdensforståelse.